

ВІДЗИВ ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію СВЕРДЛИК ЗОРЯНИ МИХАЙЛІВНИ «Організація діловодства в думі та управі міста Києва (1870–1917 роки)», подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 27.00.02 – документознавство, архівознавство

Обґрунтування актуальності проблеми

Ефективна організація діловодства в сучасних органах влади та місцевого самоврядування забезпечує не лише належне упорядкування вхідних і вихідних документопотоків, управління рухом документа всередині установи, контроль за його виконанням, але й раціональне зберігання закінчених діловодством справ у архіві державного органу та передавання їх на державне зберігання до відповідної архівної установи. Відповідно до ст. 24 Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи України» нормативно-правове регулювання відносин у сфері архівної справи та діловодства здійснює спеціально уповноважений орган виконавчої влади у цій сфері – Державна архівна служба України. Функції контролю за діяльністю архівних установ і служб діловодства та здійснення управління архівною справою і діловодством на території міста Києва покладено на Державний архів міста Києва. Важливе значення для повноцінного виконання цими органами своїх функцій в окресленій сфері має удосконалення вимог до організації їх діловодства шляхом вивчення історії організації діловодства органів управління у різні періоди їх діяльності. З огляду на таку об'єктивну потребу видається актуальним проведене З. М. Сverdлик дослідження організації діловодства в Київській міській думі та Київській міській управі в 1870 – 1917 рр.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертантка вказує, що результати її наукового дослідження використовуються в навчальному процесі під час викладання дисципліни «Історія діловодства» (арк. 4), а її дисертаційна робота виконана в межах науково-дослідної теми «Актуальні питання історії діловодства», що розробляється кафедрою історії та документознавства Навчально-наукового

Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету, номер реєстрації 64/12.01.09.

Об’єкт, предмет, мета та завдання дослідження.

Авторське формулювання об’єкта дослідження (арк. 5) видається дещо звуженим, що засвідчує й визначення предмета дослідження не лише як ресурсної складової проблеми, а й інституційної: «організація документообігу, структура і посадовий склад канцелярії Київської міської думи і управи» (арк. 5) в конкретно визначених хронологічних межах. Відповідні аспекти відображено й у завданнях дисертаційного дослідження.

Хронологічні межі дослідження визначено із застереженням щодо часу існування Київської міської думи «до 1919 р.» (арк. 5). З огляду на додаткове роз’яснення щодо верхньої хронологічної межі, яку варто було узгодити з часом існування думи.

Щодо застосованих під час виконання дисертаційного дослідження **методів** дисертантка продемонструвала розуміння їх сутності. Однак варто було розділити загальні та специфічні методи (арк. 6) та пояснити механізми конкретно наукових методів документознавства та архівознавства.

Новизну результатів дисертаційного дослідження засвідчує запровадження до наукового обігу нової архівної інформації щодо організації діловодства в Київській міській думі та Київській міській управі, а також проведення комплексного аналізу організації діловодства в цих місцевих органах влади. Про **практичне значення** дисертації свідчать використання результатів дослідження в навчальному процесі в Національному авіаційному університеті, можливість їх застосування під час укладання методичних посібників з діловодства, а також для удосконалення положень типової інструкції з діловодства та організації роботи служб діловодства в місцевих органах влади.

Основні положення та висновки дисертації знайшли належну апробацію впродовж 2013 – 2015 рр. через участь дисертантки в 7-и наукових конференціях в Україні та за кордоном, а також шляхом публікації

результатів дослідження в наукових фахових виданнях України, серед яких 6 одноосібних та 1 – у співавторстві й 1 – у зарубіжному виданні.

Цілком прийнятною є **структура дисертації**. Вона відповідає поставленим завданням і дає можливість з достатньою повнотою висвітлити основні проблеми дисертаційного дослідження. Матеріал розділів викладено логічно і послідовно.

Окреслені в першому розділі питання історіографії проблеми та аналіз джерельної бази дослідження дозволяють скласти уявлення про обізнаність дисертантки зі станом дослідження проблеми та основними джерельними масивами, що містять інформацію про організацію діловодства в Київській міській думі та управі. Слід зазначити, що історіографічний огляд не балансує на межі фактографічності, а засвідчує поряд із ґрунтовною обізнаністю авторки з працями цієї проблематики здатність до наукового аналізу та синтезу інформації. З огляду на брак спеціальних досліджень організації діловодства в Київській міській думі та Київській міській управі, З. М. Свєрдлик здійснила історіографічний огляд праць, близьких за об'єктом дослідження, систематизувавши їх за проблемно-хронологічним принципом. Дискусійними питаннями в цьому розділі слід назвати дещо штучне розширення дисертанткою кола проблем, пов'язаних із темою дослідження, та ігнорування праць к.і.н. В.П.Купченко, присвячених проблемам комплектування державних архівів на прикладі Державного архіву м. Києва.

В аналізі джерельної бази переважну увагу дисертантка приділила огляду складу і змісту фонду 17 «Київська міська дума» та фонду 163 «Київська міська управа» Державного архіву м. Києва. При цьому несиметричними видаються стислі згадки про дві інші групи джерел: нормативно-правові та періодику. Дисертантка обмежується лише «Повним зібранням законів Російської імперії», залишаючи поза увагою інші нормативно-правові акти щодо проблеми дослідження (арк. 23), та газетою «Вісті Київської міської думи» (арк.29).

В параграфі, присвяченому методам дослідження, З. М. Сverdлик не уникла недоліку, поміченого у вступі. Приділивши увагу загальнонауковим методам, дисертантка не виокремила спеціальні методи архівознавства і документознавства.

Дискусивним у висновках до першого розділу є твердження про «українську школу історії діловодства» (арк. 35) та відсутність «в ній» розвідок щодо організації діловодства в Київській міській думі, що засвідчує недостатнє уявлення дисертантки про сутність поняття «наукова школа».

У другому розділі дисертантка проаналізувала процеси документування діяльності Київської міської думи і Київської міської управи як розпорядчого і виконавчого органів міського самоврядування. Позитивним моментом можна вважати узагальнення в табличній формі аналізу частоти відвідувань думських засідань гласними Київської міської думи (таблиця 2.1, арк. 46). Переконаливою видається і характеристика алгоритму проведення засідань, в якому дисертантка виокремила чітку систему сповіщення і контроль за явкою учасників зборів, процедурну визначеність проведення засідання, вимоги щодо етики поведінки, наявність різних способів вираження поглядів учасників зборів (арк. 54). Інтерес з точки зору удосконалення сучасних інструкцій з діловодства має аналіз нормативно-правових та нормативних засад організації діловодства в Київській міській думі та управі (арк. 60-62). В окремому підрозділі другого розділу дисертантка детально проаналізувала структуру й штати канцелярії Київської міської думи та управи, визначила її функції.

Цінність третього розділу, присвяченого аналізу процесу документування управлінської діяльності та організації роботи зі службовими документами, полягає у висвітленні практичних аспектів проблеми на підставі архівної інформації. Авторка дисертації звернула увагу на найдрібніші деталі, розглядаючи як питання розташування реквізитів документа і розміри оплати за друк бланків (арк. 95), так і вимоги до організації праці в органах місцевого самоврядування м. Києва, викладені в

«Положенні про службу» (арк. 123) та процедуру передавання документів на зберігання до архіву.

Висновки дисертації містять узагальнення висновків до розділів й мають більше описовий, ніж концептуальний, характер. У цілому вони достатньо обґрунтовані й не викликають заперечень.

Загалом дисертантка досягнула поставленої мети і виконала окреслені нею завдання дослідження. Всі наукові результати дослідження отримані авторкою одноосібно. Автореферат дисертації в основному адекватно відображає зміст, структуру, основні результати та висновки роботи.

Позитивно оцінюючи дисертацію в цілому, варто вказати на деякі, окрім згаданих, **дискусійні моменти та недоліки праці:**

1. На тлі достатньо широкого аналізу історіографії проблеми не досить переконливими й занадто загальними є висновки до першого параграфу.
2. Відсутність уніфікації в тексті дисертації назви органів місцевого самоврядування («Київська міська дума», «Київська міська управа», «дума і управа м. Києва» та ін.) видається не коректною.
3. Впадає в очі необґрунтована «багатослівність» та неточність висловлювань у викладі матеріалу. Наприклад: «Використовуючи у процесі написання дисертації вказані підходи, вдалося реалізувати принципи наукового дослідження» (арк. 31) «внутрішні документи ... могли мати різне авторство» (арк.151).
4. У тексті дисертації згадано прізвища осіб, які виконували функції щодо організації діловодства. Варто було б подати характеристику діяльності хоча кількох конкретних осіб та біографічну інформацію про них.
5. Наведені в дисертації додатки переважно становлять копії документів із фондів Державного архіву м. Києва, мають лише

ілюстративний характер і не є результатом наукового дослідження. Бажано було, наводячи приклади різних видів документів, проаналізувати їх реквізити відповідно до наведених у тексті дисертації вимог інструкцій та скласти формуляр документа.

У цілому висловлені зауваження не впливають на позитивну оцінку дисертації, яка є завершеним цілісним самостійним дослідженням, має теоретичне і практичне значення і відповідає вимогам ВАК України, а її авторка, Зоряна Михайлівна Свердлик, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 27.00.02 – документознавство, архівознавство.

Доктор історичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
провідний науковий співробітник
відділу історії міжнародних відносин
та зовнішньої політики України
Інституту історії України
НАН України

І.Б.Матяш

